

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**In triginta regulas elegãtiarum Frãcisci nigri Ludoci
Clichthouei neoportuensis commẽtarius ...**

Franciscus <Niger>

[S.l.], [circa 1510]

[Text]

[urn:nbn:de:bsz:31-293556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-293556)

Triginta regularū Francisci nigri Prima.

Legātia ē venusta s̄borū cōcīnitas dulcē auribz sonuz
afferēs Lūius qdē generales regule sunt trigita Prima
regula Laudabitur illa orō que obliqua dicitur z a postērio
ribus incipiens dictōibus in verbū sepius q̄ i aliā orōis partē
finiat. vt *Cesar adeptus* ē monarchiā imperij summis viribz
quod elegantius dicitur summis viribus imperij monarchiē
am *cesar adeptus* est.

Sicut i corpe debita mēbrorū portio adiūicē vt vnū alteri apte res
pōdeat illozū ornat⁹ z decētor cult⁹ elegātia ē sic i orōne pulchra
dōnū adiūicē orōiatio vnūscuiusqz suo loco apta collocatio elegan
tia d̄. Et sicut cōcordātibz neruis cythara dulcē modulatoē psonat
z audiētū alios magna cap⁹ dulcedie Sic orō elegātia et culta pmutēz
audiētēs z gratissie illozū illabit auribz Ad orōis ergo elegātia recta
cuiusqz dōis cōstitutio req̄rit sicut ad placidā modulatoē chordarū
oīm cōcordia qd̄ *Quintili restat* li. ij. de institutioē oratoris Sicut citha
ra iqt ita orō p̄fca nō ē nisi ab imo ad sūmū oibus itēra neruis. cōset
niat Idē i nono felicissim⁹ p̄mo ē cui z rectus ordo z apta sūctura z
eū his nūer⁹ oportune cadēs cōtingit Proinde ad cognoscēdū dōnū i
orōe aptiore sitū trigita notāde sunt regule Quarū pria ē eadē cum
scdo p̄cepto augustini p̄us posito Qd̄ qdē obliq̄ d̄ i q̄ obliq̄ p̄mūz
sibi locū vēdicāt rectis p̄positis z q̄ cōstructōe posteriora sūt situ p̄
ora q̄ p̄o p̄ora cōstructōe posteriora i orōe collocēt vt *h̄tus* cōmēdat
suos cultores magnis p̄conijs sic elegātiuz magnis p̄conijs suos cu
tores v̄it⁹ cōmēdat Porius itidē s̄bo q̄ alia q̄cūqz dictōe claudēda
ē orō *Quin. i. jr.* Verbo sensū claudere multo zū cōpositō patiat op
timū ē In s̄bis ei s̄monis vis in ē *Salustius* Cōcordia p̄ue res cre
cūt discordia magne dilabunt Nonarchia p̄ncipatus vnus z venit
ad monarchiē qd̄ nomē grecū vnū p̄ncipē latine significat. De hac
regula vidē latius apud augustinū p̄cepto. ij.

Secunda regula De qua p̄ceptis iiii. z vii

Lōmēdabitur quoqz orō que dōcōem habeat vniuersales
affirmatiua l̄ negatiua in fine. vt aliquod i signe nomē vel ad
verbū *Exēplum primi* Dēs laudāt ea q̄ vir bonus facit quod

A ij

venustius dicitur: Que vir bonus facit laudat omnes Exempli secundi
Ego neminem habeo quam magis diligam te Quod pulchrius dicitur
Que te magis diligam habeo neminem Exempli tertijs Egregia sunt ea que scribis ad me. quod concinnius est que ad me scribis sunt egregia Exemplum quarti Ego omnia diligenter per feci que iussisti mihi: quod eloquentius dicitur Que mihi iussisti perfeci omnia diligenter.

¶ Hec tria quoad partem sunt Prima pars dictiones universales affirmatve ut ois et eius casus eleganter in fine orationis ponuntur ut tua virtute mereantur ois Que mihi iussisti egregia oia Secunda dictiones viles negatve ut nemo nihil nescio ignoro magis nullo eleganter in fine orationis ponuntur ut me tui amantior habes neminem virtute preclarum est nihil Et hec pars septimo augustini precepto itidem declarata est Tercia Nomen illigine eleganter ponitur in fine orationis Insigne nomen dicitur quod excellentiam et eminentiam significat quale est preclarum egregius eximius insignis nobilis illustris gloriosus prestas excellentes ingenium et consilia Ut quod alexander ille magnus eodit opera sunt preclara Quis iulij gesta negaverit esse eximia Virtutis perpetua sunt insignia Quarta adverbia eleganter in fine ponuntur preterquam quod qualitate significant ut diligenter vigilanter exacte accurate famulatur reid genus Terce, facta id eodem modo de seculo Idem Revertit se cum suis et familia De multis annis vixit summa militavit Adverbia itidem superlativa in calce orationis apte locantur ut tue voluntati parebo quod libentissime plura de adverbiorum situ: tertio augustini precepto requirenda sunt.

¶ Tercia regula est de qua precepto. vi.

Nomen adiectivum eleganter substantivo preponitur ut summa imperium magni consilium utile. melius enim dicitur summa imperium magni consilium et huiusmodi

Hec tria sexto augustini precepto sonant et de adiectis nominalibus principalibus et principalibus intelligenda tradit non minus in carmine quod in pla. ut summa amor summa benivolentia laudata etus crescit Quis in eij nihil est occupatum nisi multi forme torace et varijs effectibus conciliantur atque lacrarum et mala mens Quis iter hec tris aut vili bone arti cultus Non bene magis et frugibus interca sentibus ac rubis occupata

¶ Quarta regula de qua preceptis iiii. et v

Inter adiectivum et substantivum si aliquid est interponendum. ut

maxima virtus cesaris summa laude semp extollenda est: qd̄ eꝝ
 legarius d̄: maxima cesaris virtus summa sp̄ laude extollenda ē.
 ¶ Dec regula quattuor: hꝫ ptes. Prima inter adiectiuū ⁊ substantiuo
 uū. venuste ponit̄ ḡt̄is aut altus casus ab adiectiuo aut substantiuo
 rect̄: vt magna virtus: claritas m̄rū in modū relucet. ¶ Sec̄da inter
 adiectiuū ⁊ substantiuū in ḡt̄o casu posita elegāter ponitur ḡt̄is vel ali
 us casus regēs illius substantiuū: vt tui benivolentiā animi haud satis
 laudare possent. **M**agne virū sapiētie cōmendare solēt oēs. Et has
 duas ptes quintū Augustini p̄ceptum explicuit. ¶ Tercia est inter
 adiectiuū ⁊ substantiuū elegāter p̄pō (cuius substantiuus est casuale)
 aut p̄positio cū suo casuali interuent̄. vt tuā p̄pter hūanitatē magnum
 in oēs amores ostendis. Sūma in deū religio obseruanda ē. Et hāc p
 tem quarto p̄cepto Augustinus tradit. ¶ Quarta ps inter adiectiuū
 et substantiuū elegāter intercedit p̄nomē verbū aduerbiū aut altera a
 supradictis ps orōis: vt p̄petuo tibi obsequio deuinctus sum! Mo/
 desto est ingenio: qui laudare magis q̄ laudari petit. **M**agno videt̄
 honore dignus q̄ honorem parū facit. **Q**uintil. in x. **D**igni est inge
 nū cōtētū esse his q̄ sunt ab alijs inuenta. **I**dē in. xii. **B**reuis ē insti
 tutio vite honeste: beateq̄ s̄s̄ credas: natura em̄ nos ad mentē optimā
 genuit: adeo discere meliora volentibꝫ p̄mptum est: vt vere intuentū
 nūrum sit illud magis malos esse tam multo.

¶ Quinta regula cuius parum meminit.

Quotienscumq̄ ab opposito alicuius verbi secundarij orō in
 cipit qd̄ subito relatiū sequat̄: elegantius inter relatiū ⁊ añs
 secundariū verbi ponit̄: vt **L**neū p̄p̄eū: q̄ romanorū auxi
 j̄ imperiū: sumope diligo. **V**enustius em̄ d̄: **L**neū pompeium
 sumope diligo: qui romanū imperiū auxit.

¶ Appositū est obliquū post s̄bū rect̄ a quo incipit orō: cū in p̄ncipi
 pio orōis nullo p̄cedere ponit̄ ⁊ illud frequēt̄ est añs. Verbi autē
 sedariū est qd̄ s̄m in orōe inter s̄ba locuz hꝫ ⁊ tale s̄bū ē a q̄ obliquū
 ille in p̄ncipio orōis posit̄ regit̄: q̄re nō immerito añcedētis s̄bū ap/
 pellat̄. Verbi at̄ p̄mariū est añ qd̄ nullū aliud ponit̄ s̄bū quasi p̄mū
 locū obtinēs: ⁊ tale id orōne p̄ma ⁊ nō elegāti est s̄bū relatiū. Dicit̄
 ergo regula q̄ añ orō incipit ab añcedere obliquo recto a s̄bo alterū
 verbū sequēte ⁊ post talē obliquū immediate sequit̄ relatiū cū suo s̄
 bo quasi parēbēsi inclusum: elegāter s̄bū secundariū ponit̄ inter obli
 quum illum ⁊ relatiū: sitq̄ verbū p̄mariū ⁊ s̄bum relatiū sit sedari
 ū: vt amicitia (que summū est inter boes bonū) imp̄mis laudo. **E**
 legarius d̄: **A**miciciam imp̄mis laudo que summum est inter boes

mines bonum. Ibi verborum situs mutatus est.

Sexta regula de qua precepto. xi.

Si fuerit relatiuū in obliquo casu positi tū venusti⁹ aūs in relatiuū casu positiū postponet: vt scutes/ quib⁹ ab ineunte etate studuisti. immortalitati nomē tuū cōmendabūt. qđ elegāt⁹ dicitur. quibus virtutib⁹ ab ineunte etate studuisti. immortalitati nomen tuum cōmendabunt.

¶ De regula vno ecimo Augustini p̄cepto r̄idet: docet qđ cū orō ab antecedere n̄ti casus incipit s̄bi aut adiectiuū in calce orōis positi sup/ posito v̄l substantiō: r̄ post aūs ponat relatiū in obliq⁹: p̄ elegāt⁹ aūs mutat in eundē obliquū casum cū suo relatiō: q̄uis tūc cū adiectiuo aut s̄bo postremo dissidere videat. Et licet illud aūs mutatū in casum relatiū p̄poni possit. Terē. Eunuchū quē dedisti nob̄ qđ turbas fecit. elegāt⁹ tū postponit aūs suo relatiū. Et hec r̄ta p̄terim locū h̄z in hoc relatiō q̄ que qđ: vt lrē quas ad me dedisti fuerūt gratissime. Sic elegāt⁹ d̄r: quas ad me h̄as dedisti fuerūt gratissime.

Septima regula cui⁹ meminit p̄cepto. x.

Quādo est aliqđ substantiuū cū p̄pone aliqua iunctū: qđ sit de natura p̄cedētis vel subsequētis clausule. p̄pōnē in relatiuū p̄rim⁹ r̄ s̄bū substantiū adiūgim⁹: vt p̄ tua humanitate multa in me b̄nficia cōtulisti. qđ elegāt⁹ dicit. que tua h̄ua/ nitas est multa in me beneficia cōtulisti. r̄ sic in ceteris.

¶ Si nomē substantiū acci vel abli casus ponat cū p̄pone: potissimū cū istis ob̄ p̄pter f̄m / p̄ r̄ s̄lly: elegāt⁹ mutabit illa p̄pō in relatiū q̄ que qđ n̄ti casus. eiusdē n̄teri r̄ ḡnis cū noie substantiū casuali p̄pōnis: r̄ illud nomē substantiū etiā in n̄to trāff. r̄ d̄z vt relatiū in ḡne n̄tero r̄ p̄sona r̄ideat: deniq⁹ adiūgēdū ē s̄bū substantiū sum es ē. cū ius hoc substantiū erit suppositū: vt f̄m benignitatē suā ch̄rist⁹ nos redemit. sic elegāt⁹ d̄r. q̄ sua benignitas ē ch̄ristus nos redemit. Sic p̄ mea in te benivolētia hoc te munere donare. volo. Sic elegāt⁹ d̄r: que mea in te benivolentia est hoc te munere donare volo.

Octava regula. cuius nō meminit.

Septius relatiū qđ verbo p̄mario additum est. ad secunda variū trāfferim⁹: vt Cicero qui eloquētissim⁹ fuit: ceteris oratorib⁹ in dicēdo p̄stitit. qđ elegāt⁹ dicem⁹. Cicero eloquētissim⁹

mus fuit. q̄ ceteris oratoribus in dicendo presticit.

¶ **N**ōs 7 relatiō cū diuersis s̄bis p̄strui debere aut eodē geminato no-
tū ē. cū ḡ relatiō addit s̄bo p̄marīo in p̄mo loco posito 7 aīis s̄bo se-
cū dario 7 s̄m s̄boz locū sortito. elegāti⁹ relatiō ad s̄bū sc̄dāriū trāsq̄
fert. 7 aīis ad p̄marīū. vt qd̄ p̄i⁹ fuerat s̄bū relati⁹ fiet s̄bū aīis. 7 s̄
bū aīis fiet s̄bū relati⁹. vt ḡ q̄lī⁹ q̄ poetaz doctissim⁹ fuit: ceteros poe-
tas carmīe aīcellit. sic elegāti⁹ d̄. ḡ q̄lī⁹ poetaz doctissim⁹ fuit. q̄ cete-
ros poetas carmīe aīcellit. Ibi s̄ba eodē suo seruato s̄u sua supposita
p̄mutat in q̄nta qd̄ ē regula aīis 7 relatiō sua seruabā. s̄ba s̄boz
tū ordo mutat⁹ ē. hic s̄o p̄ra idē ordo s̄boz seruatur. s̄z adiūcta eozū
s̄z aīcedēs 7 relatiō variata sunt. Nempe verbum antecedentis euz
relatiū. 7 s̄bum relatiū cū antecedente posterius iungitur.

¶ **N**ona regula. qua super sedetur.

Si aliq̄d habuerim⁹ vel nomē vel aduerbiū in signe elegā-
ti illud cū quidē vel idē. p̄noīe postponem⁹. Exēplū p̄mi. vt
mare⁹ tulli⁹ orator singularis fuit. qd̄ venisti⁹ d̄. Dare⁹ tul-
li⁹ orator fuit. 7 qd̄ ē f̄ris Exēplū sc̄di. q̄ mihi iussisti oīa libent⁹
perfecti qd̄ elegāti⁹ d̄. q̄ mihi iussisti oīa p̄fecti 7 qd̄ ē libētē

¶ **D**uabz p̄tibz haec regula partita ē. Prima ē q̄ adiectiū in signe 7 ex-
cellentiā denotās elegāter suo substantiō postponit cū p̄noīe idē hic
velis. vt cū p̄iūctōe qd̄ ē vt accepi ex te l̄ras mihi gratissimas. sic elegā-
ti⁹ d̄. ex te l̄ras accepi 7 easdē mihi gratissimas. Licero orator est p̄ci-
pu⁹. sic elegāti⁹ Licero orator ē. 7 qd̄ ē p̄cipu⁹. Et id in oībz quoz ad-
iectis seruā dū est etiā nō signātibz excellentiā. Sc̄da ps Aduerbiū in
signe elegāter suo s̄bo postponit intercedēte hac p̄iūctōe qd̄ ē. vt Joā-
nes me amat singulariter. sic elegāti⁹. Joānes me amat 7 qd̄ ē singu-
lariter. Et hoc in oībz aduerbijs qualitatis obseruare ope p̄cium
est. vt q̄ tibi p̄ofutura cognoscā c̄sequar 7 quidē diligēter.

¶ **D**ecima regula. quā preterit Augustinus.

Sicut in mediocri stilo dicēdi a re nuda pus incipe oportz
deīn illā exornare sic in stilo graui ab exornatu incipe debem⁹.
Exēplū p̄mi. Pōpeius oīm romanorū tū armis tū cōsilio fa-
cile p̄nceps fuit. Exēplū secūdi. Oīm romanorū tū armis
tum consilio facile p̄nceps magnus Pōpeius fuit.

¶ **D**uplex est stilus id ē scribēdi character 7 mod⁹. vnus quidem gra-
uis/sublimis/altiloqu⁹ grādiloqu⁹ quo res magne 7 p̄pe modū diui

ne memoratur. et hic historiographis aut diuina conscribentibus peculiaria est. Alius est facilius leuis / quo res familiares et proprie conditioe oblatas amicis scribimus: quo in eplis utendum est: et hic inferior et familiaris: ille vero superior appellatur. In stilo ergo mediocri primo res nuda et sine aliqua ferre elegancia componi debet: deinde rudis oratio paulatim exornari. perinde atque pictores indigestam primum figuram et confusa trahunt lineamenta: postea singulis membris suis addunt decorum et singula verius distinctiusque efformant. In stilo autem graui ab ornamento exordium est: nihilque dicendum nisi cultum et seruatis elegantie regulis decoratum ut nullus possit satis exprimere dignitate vere amicitiae: si in stilo facili exornatur. Vere dignitate amicitiae verbis consequi posset nemo. In graui vero sic Summa in veri amoris dignitatem ne humana quidem lingua eloqui satis poterit.

¶ Undecima regula. de qua precepto. viij.

Benitiuus casus semper ceteris proponitur: ut consilium optimi viri. quod elegantius dicitur optimi viri consilium:

¶ Dec regule octauo Augustini precepto concordat. Et si deo recta elegantius preceat deoem regente quam reges recta siue sit nome siue altera pars orationis: gratias ab altero casu rectus eleganter proponitur sue dictioni regenti: ut Romano virtus totius mundi imperium adeptus est. melius quam virtus Romano adeptus est imperium totius mundi. Quinque in vii. Probi vero mores et antea vite integritas nunquam non plurimum profuerunt. Cum autem dictio regens gratiam est casuale aliquid prepositionis eleganter inter prepositionem precedentem et suum casuale ille genitiuus rectus interponitur ut ab virtute excellentiam debent illam omnes colere. Pro animi tui beniuolentia hoc fecisti. melius quam ob excellentiam virtutis: vel quam virtutis ob excellentiam.

¶ Duodecima regula. de qua latine precepto. ix.

Si gerundium verbum habuerimus cum suo apposito / illud in gerundii casu ponemus ac ambo inuicem concordabimus: ut veni gratia amandi virtutem. venustius dicitur / veni amanda de virtutis gratia.

¶ Dec regule nono Augustini precepto conuenit: et docet quod cum gerundium vel genitiui vel accusatiui vel ablati casus a verbo transitiuo veniens ponitur in oratione latina cum accusatiuo casu: Ille accusatiuus eleganter mutatur in eundem casum cuius est gerundium: et gerundium

tundū in eundē mōnerū z genus cuius est ille casus substantiuus. z
ex gerūdio cū suo apposito est eā appositi gerūdi obliquus post ge
rūdiū rec^o cōstituet orō ex adiectiuo z substantiuo: vt hoies nati sunt
grā acquirēdi sūtū. sic elegāti^o: hoies sūtū acq̄rēde grā nati sunt.
vt hoies acquirēde sūtū nati sunt. Silt ad cōsequendū artē exerci
tū est necessariū. Sic eleganti^o. Ad cōsequendā artē exercitū est ne
cessariū. Sic in cōponēdis eplis breuitati studendū est pot^o q̄ in cō
ponēdo eplis. Serundū quidē si nri casus est: adiūgit s̄bo substāri
uo sequēte p̄teritū dō aut casu sui s̄bi: vt abeundū est mihi. i. debeo
abire. Qui. Arēdum ē erare: cito pede labit eras. Serūdia in di po
nunt cū nōibus substātiuis. aut adiectis grā postulātib: vt miro
afficio: desidero te vidēdi. vel sum cupidus te vidēdi. Quital. in xij
Necq̄ eā video q̄ iustio: acq̄rēdi ratio q̄ ex honestissimo labore et
ab his de q̄bus optime meruerint. cū z Xenō. cleāres. ch. z sippus mer
cedes a discipulis acceptauerint. Serūdia in dum acci casus ordinā
tur cū prepositiōib: ad. circa. ob. p̄pter. inter. ante. z. in. vt ad colēdū trās
opus est labore. circa insitūendū iuuenū aios magna cura adhiben
da est. Virgali^o. z ante domandū iūgētes tollēt aios Serūdia in do
dri casus s̄bo sine prepositiōe iungunt vt dedi operā agro colēdo.
Sed abli casus ponunt cū istis prepositiōib: de. ex. a. vel ab. cū. in
Ut quid de veniēdo statueris scire velim. Ex pat iēdo q̄ ex vindicā
do maior gloria comparatur. A colēdo virtutem nunq̄ animum in
termittere debemus.

Terziadecima regula. vnde z p̄cepto. x.

Si fuerit aliquod relatiuū inter duo substantiua illud op
tius cū sequenti q̄ cū p̄cedenti cōcordamus.

Hanc regulā decimū Augustini p̄ceptū edocet. Cū relatiū p̄teritū
qui que quod duob; substātiuis diuersorū genēz aut nūero z iterpo
nit: quorū sequēs fuerit p̄riū cuiuspiā rei in omē relatiū cū sequēte sp̄
cōuenire debet nec cū precedente latine cōuenire p̄t: vt est locus in
carcere qd tullianū appellat. Si vero sequēs nomē nō fuerit alicui^o
rei p̄riū nomē: nūc cū vtrolibet quidē cōuenire p̄t: sed cū sequente ele
gantius: vt colēda ē s̄tus que summū est hois bonum. vel qd sum
mū est hominis bonum: et hoc posterius venustius est.

Quartadecima regula. de qua p̄ceptis. xij. xij. z xij

Si dictionis alicuius significatōem augere volum^o: posi
tuo p̄ aut p̄ q̄ comparatio longe vel multo suplatiuo aūt q̄ in
gere debemus Exēplū oīm vt p̄beatus/ vel perq̄ beat^o fuit ce

par: sed lōge beator august^o. **Q**beatissim^o aut traianus:

¶ Dec regula duodecimū: decimūterciū: et decimūquartū Augusti
ni pceptū cōplectitur docetq; gradus comparōis adiectōe aduerbio
rū augere quo vehemētius significet. Positiu^o quidā siue noīna sint
siue aduerbia: deō p. p. valde (vt duodecimū augustini pceptū tradit)
vel p. p. valde vt sextū et quadragesimū eiusdē pceptū docet iūgē dō
vt p. grat^o ē mihi tu^o aduētus vel p. grat^o ē mihi de tua valitudine
nūcius. ¶ Lōparitiuus ar lōge aut multo aduerbia adiūgenda: vt lōs
ge ditior: ē q̄ nūp̄ cupit q̄ q̄ multa hz. lōge felicior: ē q̄ cōtēnuit opes
q̄ quicq; possidz. qd̄ decimoquarto augustini pcepto itidē docetur.
Suplatiuius aut q̄ p. valde aduerbiū adiūgenduz ē vt q̄ beatissim^o
mus ē q̄ sup̄ os mūdi diuitias cōtēnit. q̄ felicissim^o ē q̄ caduca mūdi
bona floccafacit. Quintil. in. x. q̄ maximū silētiū scribētib; marie cō
uenire nemo dubitauerit. Nec em̄ se bona fide in multa simul
dere anim^o torū p̄r quoq; resperit desinit intueri qd̄ positū fuerat
et id̄ quoq; decimotercio Augustini pcepto diffusus aptum est

Quintadecima regula. de qua pcepto. xv.

Noīa tercie declinatōis greca si perito syllaba fuerint ad se
cundā declinatōem referunt vt delphin delphinis. delphinus
delphini. elephas elephantis. elephantus elephantī.

¶ Dec regula decimoquinto Augustini pcepto cōsona ē. Perito syl
laba noīa sunt quoz gr̄ singulares nr̄m singulare syllabis excedūt q̄
appellatōe latina ex crescētia siue sup̄ crescētia dicere possum^o Lū ex
go grecū occurrerit nomē vl̄ a greca lingua in latina traductuz tercie
declinatōis nr̄m syllabis minozē q̄ obliquos habēs elegātius ex illi
us obliquo alter^o declinatōis nomē formauerim^o: qd̄ rectū tercie de
clinatōis greca noīa etiā syllabis superet: vt delphin tercie declinatōis
nomē grecū ē et in gr̄o format delphinis ex hoc itaq; gr̄o pulchre for
matur nomē sc̄de declinatōis delphinus nr̄. Sic ab elephas antis.
elephantus elephāti. masculini gr̄ta nomē et sc̄de inflexionis deducit.

Sextadecima regula. de qua pcepto. xvi.

Si aliquod adiectiuū habuerimus significās laudē vl̄ vi
uperiū: vtile vel inutile. illud poti^o in d̄m substantiui vertem^o
cū sum es est: vt p̄tutes sunt mihi iocūditati.

¶ Dec regula decimo sexto Augustini pcepto cōsonis est: et p̄cept
cū verbū substantiū iungit noī adiectiuo significāti vtile vel inutile:
delectabile vel triste: honestū vel turpe aut quicq; huiōi: elegātius i
tud adiectiuū mutat in suū substantiū abstractū d̄i casus: vt hic liber

erit tibi vtilis: elegatius: hic liber erit tibi vtilis: Malitia eboibo
sanosa. sic meli: malitia est hoibo dano. lre tue mibi iocunde fuerunt:
pulchri lre tue fuerunt mibi iocunditari. Quinctil. in. iij. faciem ibo iter:
multu detrahut dat gossoms notata inscriptis lapidibo spacia Na z
exbau stis laboribo nosse mclura voluptati e: z horat ad reliq forti
exequeda seire qstuz supst. Nihil em longum videri necesse e in quo
quid vltimum sit certum est.

Decima septima regula. de q pceptis. xij. z xij.

**In rebz paribz tu vl et gemiatu ponim? in imparibz po cu
et tum. sz leui pponit. Exemplu pmi. Licero tum laude tum re
ru sciencia valet. Vel eneas z fortis z pius fuit. Exemplu secudu.**

Cesar plurimu valuisse cu populus tum senat? affirmat.
¶ Nec regula decimo octauo z decimo nono pceptis Augustini cori
nes: Res pares dnr q eiusd epaj: nomeriqz apd hoies cident. vt diuitie
z generositas si eandē apud hoies estimatoem hnt pares dicuntur.
Impares vero quaz vna aliter dignitate z pfectione pstat. vt diuitie
et frus. Na q sana sunt m ere pluris faciut frute qz diuitias. Itaqz
res pares in eadē orde posite: pericula tu/vel diuicioem z cotingende
sunt vt hic tu diuitiaz copia tu gnis nobilitate pstat. Cesar z viribz
et ignio valuit Impares po his pericul cu z tu: vt cu pponat rei leui o
ri z miori tu po ppositu rei grauiori maiorisqz adijciatur: vt cum sci
entia tum virtus expectanda est.

Decima octaua regula. de q pcepto. xx. plura.

**Si aliqua psona aut laudare aut vitupare voluerim? id tri
farlu facere poterim? aut cu gto qd magis poeticu e. vt. V
cato vir es m gne frutis. aut cu ntō z abltō vt marc? cato vir e
mgn? frute aut cu abltō solo vt marc? cato vir e m gna frute**
¶ Quid ad aliquē laudandum aut vitupandum requat vigesimu Zu
gusti pceptu huic regle rns luculēter ondit: tripliqz fieri posse ibidez
mōstratu e. Prio ponēdo adiectm z subm i gto: vt Licero e actis inge
nij pclare indol m gne sapie. Secdo ponēdo adiectm in ntō z subm se/
ques i abltō: vt Licero e acer ingenio: pclar? indole mgn? sapia. Tercio
ponēdo tā adiectm qz subm in abltō: vt Licero e acri ingenio pclara in
dole: m gna sapia. Interdu poete adiectm in ntō ponit z subm in gto
loco ablti Virgi. Viri infelix aimi. Et idē. O pntas aimi iuucis qstū
ipse feroci virtute exipas. tato me impellus equū est consulere

Decimanona regula. de qua pcepto. xxi.

Septennumero sbū infinitiuū frim? in pncipiū tam abla

tui q̄ accusatiui casus si verbum aliquod p̄cedat: Exempla
primi. mihi opus est cōsulere: quod melius dicitur. mihi opus ē
cōsulere. Exempla secūdi. bonā tibi fortunā inuenire curabo. q̄d
venustius dicitur. Bonam tibi fortunā inuentā curabo.

¶ Vigesima prima Augustini p̄ceptū eandē quā hec regula elegan
tia edocet. Si verbum infinitiui modi accō iunctū postponat s̄bo fi
niti modi accō secū admittente: eleganti⁹ illud verbum infinitiui mu
tabim⁹ in p̄ncipiū p̄teriti t̄pis accō casus ip̄m̄q; vt adiectiū cū illo ac
cusatiuo substantiū cōcordabim⁹. Exē. Adolecenti morē gestum o
portuit p̄ gerere. Nō oportuit hanc rē facere: eleganti⁹ hāc rem factā
nō oportuit. Curabo hāc rē expedire. pulchri⁹ dicitur. hāc rē expediri cura
bo. Aliqua t̄n verba loco infinitiui h̄nt accō p̄ncipiū futuri t̄pis in
quis qualia sunt mando. loco. habeo. puro. duco. decerno. statuo. et i
stimo. Virgi. T̄breicio regi furti mādarat alendū. hāc domū habi
randā locavi. Negociū difficile admodū expediri h̄nt. Ad eaz
valitudinē tibi iris significandā dixi. Neos tibi successus pande
dos existimavi. hāc tibi fortunā ap̄tendā decreui t̄c. Et nō si dōnē
op̄tūgat verbum infinitiui sine sequētis casus p̄sortio: eleganti⁹ mutat
illō in ablatiū fr̄e neu. ge. p̄ncipiū p̄teriti t̄pis vt q̄d op̄ ē factō. p̄ facere

¶ Vigesima regula. vide p̄ceptū xxiij.

Cū adiectiū ⁊ substantiū in eodē casu posita acciderit sub
stantiū in ḡtō casu ponem⁹: adiectiū verō in eo casu in quo
poni debet sed in nūero singulari ⁊ ḡnē neutro locabimus: vt
multa pecunia. pua sapiētia. aliqua s̄rās: q̄d melius dicitur. mul
tum pecunie. parum sapiētie aliq̄d lr̄arum.

¶ Hāc regulā terciū ⁊ vigesimū Augustini p̄ceptū affirmat
¶ Cū adiectiū ⁊ substantiū adinvice iungunt in orōe a quo q̄dēz
adiectiū possit affirmari substantiū secū ḡm̄ casum recipies. elegā
tius illud adiectiū in substantiū singularis nūeri neutri ḡnis ⁊ eius
dē casus cui⁹ fuerit adiectiū p̄uertim⁹: p̄sertim in n̄m̄ ⁊ accō cū i bis
duob; potissimū hec regula locū habere cōspiciat. Substantiū nō
in ḡm̄ casum eiusdē nūeri cui⁹ fuerat prius: s̄m̄ cui⁹ substantiū nūez
rora orō vt singularis vt pl̄is dicēda est: si singulare substantiū fuerit
orō est singularis: si plurale pl̄is. ⁊ nūerū plurale resoluēda. vt nul
las ad me lr̄as pedisti: eleganti⁹ nihil ad me lr̄arū dedisti. hic mul
tas h̄z pecunias: sed pauca prudentiā. eleganti⁹ hic multū h̄z pecu
nias: sed parū vt pauca prudentiā. Quintil. in. x. Studendū nō s̄

z vbiq; Ne q; ei fere tā vllus ē dies occupatus vt nihil lucratic op e
ad scribēdū aut ad legendum aut ad dicendū rapti aliquo momento
tempo. is possit.

Vigesima prima regula vnde z precepto xxiii.

Lū duobus substantiuis idē adiectm̄ ascisci debeat adiec-
tiū i principio orōis collocam⁹ z substantia cū z lū geminaro
postponim⁹. vt cesar fuit magn⁹ vir z magnus impator: qđ or
natius d; Cesar fuit magnus vir imperator.

¶ Vigel. nū quartū augustini p̄ceptū huic regule rōsonat. Quē ead
iectiū duobus substantiuis adiungit. nō ē illud ad singulū eorū repe-
tendū sed i orōis principio posendū z substantiua p̄ tū p̄culā aut cōiū-
ctionē z copulata postponēda. Maiorē si quidē sententię grauitatem
affert geminata cōiunctio z venustiorē elegantiā semel posita q̄ ad duo
refertur dicitio Alexander fuit magnus rex z magnus impator: elegan-
tius d; Alexander fuit magnus z rex z ipator. z ita i ceteris exēplis.

Vigesima secūda regula de hac etiā precepto xxiiii.

Lū adiectm̄ z substantiū simul fuerint quorū substanti-
uum ab adiectio formatū fuerit diuerse significatiōis a primo
substantiū. i duo sunt poti⁹ substantiua trāfferēda. vt cauendū;
Est ab honestate. naturali discēdamus. qđ meli⁹ dicitur. cauen-
dum est ab honestate. naturaq; discēdamus.

¶ Dec regula postre me parti vigesimiq̄rti p̄cepti augustini cōcordat
Lū data orōe de adiectio z substantio illud adiectiū possit resolui i
substantiū alterius significatiōis diuerseq; nature a p̄mo substantio ele-
gātius illd adiectiū mutabit i substantiū z iter illa duo substantia
ponet cōiunctio z Ut r. x. chlamyde purpurea idutus ē. sic elegātius
dicit rex chlamyde z purpura idutus ē honestos iuuenū mores pro-
bo sic elegātius iuuenum honestatē z mores probō.

Vigesima terciā regula de qua precepto xxv.

Lū gerundiū accusatiue vocis habuerim⁹: poti⁹ illud i su-
pinū ablatiue vocis transferamus. vt hoc ē mirabile ad vidēdū
quod elegātius dicitur. hoc ē mirabile visu.

¶ Gerundiū accusatiue vocis guctoz vocat gerundiū in dum in
accusatiuo casu; cū prepositione p̄ferri ad positū Supinum vero
ablatiue vocis appellat supinum posterius in n terminatum. quod

b i.

eius terminatio ablatio singulari quare declarationis assumitur. Itaque si /
nomen adiectiuo adiungat gerundium acci casus cum propositum positum elegatius
illud transferret in ultimum supinum ut hoc est facile addicendum sed difficile ad
faciendum sic elegatius dicitur hoc est facile dictum sed difficile factum ut vige
simi quinti augustini preceptum itidem declarat Quinti. in primo Omne
conuictum obsequis caritatis strepit pudore a dicto spectant fit ex eis consue
tudo deinde natura Discutit hec miseri pulchre sciant vicia esse inde soluta
ac fluentes non accipiunt in scholis mala ista sed in scholas afferunt

Vigesima quarta regula de precepto xxvi.

Si aliquod suplatiuum durius acciderit pro eo positiuum po
nemus acceperit aduerbium suplatiuum adijcimus. ut necessarium
quod elegantius dicitur maxime necessarium

Vigesima sexta augustini preceptum hanc regulam confirmat. unioris
soni et aspectu durioris dicitur summoque vitandas esse notum et durare cum
nomen suplatiuum gradus asperum et platee durum occurrit loco eius posi
tiuum ipsius ponendum est cum aduerbio maxime Suplatiuus est omni positi
uo et maxime aduerbio explicandus est ut memorabilissimum eodit faci
mus melius dicitur maxime memorabile eodit facinus.

Vigesima quinta regula de qua precepto xxvii

Si aliquem maxime laudare et vituperare voluerimus lau
datio et vituperatio eam in genitio constituemus ac huiusmodi nomina splen
dore fulgore gloria vel laude vicia. facinus. crimine. aut scelus ad
demus Exemplum primi. marcus anthonius plurimum eloquentia
valuit. quod melius dicitur marcus anthonius plurimum eloquentie
gloria valuit. Exemplum secundi. lucius catilina coniuratione dicitur est
quod elegatius dicitur lucius catilina coniurationis scelere dicitur est

Huius regule vigesima septimum augustini preceptum consentaneum est Me
diocriter quidam laudantes aut vituperantes causam laudatiois aut vi
tuperatiois in ablatio cum verbo accommodato ponemus ut Licero in
mis eloquentia claruit Thracius diomedes crudelitate notatus est
Cum vero vehementer et impense laudare quendam aut vicio dare vo
luimus. laudatiois aut culpationis causam in genitio transferemus
ac laudando ablatio laudem denotantes ut gloria decore fama laude

splendore vituperando po ablatiuos vituperium significantes vt vt
tio scelere facinore flagitio addemus vt Cicero in primis eloquentie
gloria claruit Thracius dyomedes crudelitate scelere ac tyrannidis
vicio notatus est

Uigesima sexta regula vnde z precepto xxviii.

Quotiens noia singularis vel pluralis z singlis nūc: iad
i nuicē cōnectunt viciniori respōdendū ē Si po plis nūcri fue
rint ad nobilius transeundū erit Exm̄ primi cesar ē respub. ro
mana merito Pōpeio i festa fuit Exm̄ secūdi vt senatore capplur
qz romanus cesarē secutus ē Exm̄ tercū vt exercitus nostri ro
manorumqz turme turpiz z fugati sunt

¶ Uigesimū octauū augustinū pceptū hāc regulā q̄ tripartita ē latius
aperit Prima ps cū duo noia singularis nūcri cōnectunt ad p̄bū vel
adiectm̄ singulare illud cū viciniori cōuenire d̄z Si p̄bo itcedat p̄
bum l' adiectm̄ vtriqz eque p̄pinquū cū p̄cedere vt quātū frater tātū
germana mibi dilecta est Sicut tu me ita ego te amo ¶ Secūda ps
cū duo noia vniū singularis z alterū plis nūcri cōnectunt ad iunice
ad vniū p̄bū vel adiectiū singulare illd cū viciniori cōuenit vt mili
res z imperator validus i bello fuit Nō data munera sed dantis an
mus magnipendendus est Vir. Nihil hic nisi carnia defunt ¶ Ter
cia ps cū duo noia plis nūcri diuersorū accidētū grāmaticalū con
nectunt ad verbū vt adiectm̄ itidem pluralis nūcri illd debet cōueni
re cū nobilitati z dignitate p̄sonā aut genus haberi. Ut vos z amici
f uistis mibi p̄sidio Patres z matres debēt eē filijs dilecti Et si illa
duo noia singularia cōnectant cū verbo vel adiectio plī ad nobilius
nomē trāscūdum ē vt ego z frater veniemus Pater z mater sunt a fi
ijs honorandi.

Uigesima septima regula de qua precepto .xl.

Nōnunqz cōparatiua pro positiuis ponuntur vt vehē
mentius pro vehemēter sepius pro sepe

¶ Quā cōparatiuus duozū pluriūue cōparationē nō denorat s̄z simplr po
sitiuū significatōem retinet tūc propositiuo ponit maiorēqz ornatuz
ozōi affert Vir. Comites senioris ceste. i. senis Joēs ad me venit lecti
oz. i. etus Sepius ad te lrās dedi. i. sepe Quinili. i. ibi sunt q̄pua fa
cile faciūt z audacia p̄uerti q̄cqd̄ illi possunt statim ostēdunt Possūt
aut id denūqz i primo est verba continuant hec vultu iteritō nulla
rare uti decūdia p̄serūt Nō multū p̄stāt s̄z cito Nō s̄cē p̄a vis nec peni
b q̄

tuos immissis radicibus nitit vt q̄ sumo solo sparsa sunt semina celerius
se effundit z imitate spicas herbule manibus arstis ance messem a
rescūt Ubi celerius pro celeriter ponitur Quod quadragesimo au
gustini precepto clarius elucidatur.

Vigesima octaua regula de qua latius p̄cepto. clj

Subiunctiuus modis elegantius pro indicatiuo ponit

vt velim pro volo fecerim pro feci

Secundū z quadragesimū augustini p̄ceptū hanc regulā clarioꝛē
reddit licet qd̄ liber tēpus cōiunctiuū p̄ tēpore indicatiuū sibi respon
dētē poni possit p̄tūm tū p̄sens cōiunctiuū pro p̄senti indicatiuū vt
tibi p̄suasum eēt velim tibi tibi tuo amore gratus eēt. i. volo. De
terea p̄teritū perfectū cōiunctiuū p̄ p̄terito p̄fecto indicatiuū vt nō se
id̄ facere possit desperet qd̄ aliū fecisse viderit id̄ ē vidit Venitq̄ futu
rum cōiunctiuū p̄ futuro indicatiuū Vt si. meis p̄cibus acq̄ueris me
tibi perpetuo deuinctū reddideris. i. reddes Si aliqd̄ ad me littera /
rum dederis. rem tibi. p̄fecto gratissimā feceris. id̄ ē facies

Vigesima nona regula de qua p̄cepto. lxxi.

**Si verbū finitū habuerim⁹ cū q̄ cōiunctōe. ea remota e
legāter illud ad infinitiuū reducem⁹ vt gaudeo q̄ tribunicia po
testatē cōsecutus fueris quod melius dicitur Te tribuniciam
potestatem consecutum fuisse gaudeo**

Prīmū z octogesimū augustini p̄ceptū eādē cū hac regulā sentē
tiam exprimit Verbū finitū modi cū p̄cula qd̄ in orōe positū elegā
tius abiecta cōiunctōe mutat in verbū infiniti modi et notatiū i ac
casatiuum Obseruandū tū est summopere qd̄ eadē tēp̄is ratio serue
tur vt p̄sens i p̄sens p̄teritū in p̄teritum z futurum in futurum z cō
muret vt audiui qd̄ pater abest audiui patrē abesse. accepi qd̄ pater
redijt patrē n̄ rediisse accepi Intellexi qd̄ ioannes huc p̄pediē vē
turus est z iannem huc p̄pediē venturum eēt intellexi Et hec regu
la in verbis actiuus passiuus neutralibus deponentibus z c̄ omni
bus veritatem habet et locum.

Trigesima regula de qua p̄cepto. clxvi

**Lū aliqd̄ adiectiuū exornare vouerim⁹ p̄feremus illd̄ p̄
suū oppositū addita negatōe vt Cicero fuit lraꝝ peritus. quod
elegantius dicitur Cicero fuit aut nescius litterarum**

¶ **Centesimū septagesimū sextū** Augustini p̄ceptū hāc postremā re-
gulā manifestat: Si adiectiuū nomē qđ alterz habet adiectiuūz sibi
oppositū in orōe positū fuerit eleganter loco ei⁹ adiectiū ei oppositum
preposito aduerbio negādi nō ponet: vt **Licero ē perit⁹ eloquētie**: sic
elegāter dī: **Licero haud ē eloquētie impit⁹**. **Magno affect⁹ sum**
gaudio. melius sic dixerint omnes. **Nō mediocri affectus sum gau-**
dio. Quintilianus in sc̄do. **Disertū p̄cepto: ē prudentē quoq; z nō ig-**
narū docendi esse oportebit submittentē se ad mensurā discēntis: vt
velocissimus: quis si forte iter cū paruulo faciat. det manum /z grā-
dū suū minuat: nec p̄cedat vltra q̄ comes possit.

¶ **Finis triginta regularū fr̄āctā**
Nigri z earundē expositionū.

¶ **Nomina magistratū dignitatumq; veterū romanorū**
Judoci Elichthouei neoportuensis expositione de-
clarata.

Rimo imperium romanū reges habuere. quoz p̄-
p mus fuit Romulus. secūdus Numa p̄pilius. ter-
cius Tullus hostilius. quartus Ancus marcius
quintus Tarquinius p̄scus. sext⁹ Seruius tull⁹. septimus
Tarquinius supbus Post cuius exactionē p̄sules creati sunt.
Senatus erat societas ac collegiū senatorū qui centū primo
numero p̄ Romulū stabili sunt. deinde regib; exactus sena-
tus numero ducentū aductus est. z omnes patres conscripti
nominati sunt siue etate siue cā siue multitudie q̄ sicuti parēs
liberos. ita ipsi rem publicā regebant. eoz dignitas tota eoz
vita p̄durabat. eozūq; filij particij dicebātur.

¶ **Quum roma auspicijs romuli cōdita esset septem. subinde reges ei⁹**
imperij tenuerunt de quibus⁹ floruz libro epitomatū primo.
¶ **Hec est primaetas populi romani z quasi infantis quam habuit**
sub regibus septē quādam fatorū industria tā varijs ingenio vt rei-
publice ratio z vtilitas postulabat. Nam quid romulo ardentius.
tali opus fuit vt inuaderet regnum. Quid numa religiosius. ita res
poposcit. vt ferōz populus deozum metu mitigaretur. Quid ille mī-
litie arti ex tullus. bellatorūq; viris q̄z necessarius vt acueret ratione
virtutem. Quid edificator: Ancus vt v̄bē Colonia cōtēderet z p̄-
te iungeret z muro tueretur. Jam vero Tarquinij ornamenta z insi-
gnia quantā p̄ncipi populi addiderunt ex ipso habitu dignitatem

Actus a seruo census quid effecit, nisi vt ipsa se nosceret res publica.
Postremo superbi illius importuna dominatio non nihil immo vlt
plurimum profuit. Sic enim effectum est vt agitatus iniurijs popul^{us}:
cupiditate libertatis incenderetur. hoc ille. **¶** Extractis expulsi ob stu
porem illarum lucretie a seruo Tarquinio: filio Tarquinij superbi.
¶ Senatus nomen collectiuum aliquando est multitudo et collectio
senatorum: vt Senatus hoc agendum decreuit. Erant enim senatores
viri etate graues et prudentia insignes qui consilio rempublicam tu
ebantur. Diuisit enim Romulus populum romanum in maiores quos
senatores ab etate nuncupabat: vt prudentia et consilio reipublice pre
essent et iuniores quos bello gerendo deputabat. Inde senatorius a
um: vt hic est vir ordinis senatorij. Senatores etiam dicebant pas
tres conscripti. Salustius. Delecti quibus corpus annis infirmum
ingenium sapientia validum: erat reipublice consultabant. hi vel eta
te. vel cure similitudine patres appellabantur. Vocabantur autem con
scripti. et eorum nomina litteris aureis in quadam tabula inscribe
bantur eorumque filij patricij vocabantur. Unde virum patricium vo
cabant romani qui de sanguine senatorum patrumque conscriptorum
esset. Et ad senatus romani similitudinem Patricij senatus institutus
est et qui illius ascribuntur numero (quos vulgo dominos de parla
mento vocant recte senatores dicuntur. Nonnumquam senatus capitur
pro loco quod senatores conueniebant ad consultandum de reipublice
negocijs. **¶** Hic orationem habui in senatu quod sepe apud Licerone
est inuenire: et tunc per methonymiam capite contentum pro continente

Patres Conscrip.

Patricij.

¶ Consules duo erant. et eorum officium anni spacio perdura
bat anno completo populus romanus congregabatur in campo
martio in comitijs et de consulibus eligendis pertractabat. Of
ficiu consulum id erat. exequi diligentia et opera voluntatez
et iussa senatus. Eis data potestas erat damnandi atque absol
uendi: quosque consulem duodecim homines secures manibus
gestantes precedebant. et hi lictores appellati sunt. Dictator e
rat officialis populi romani qui supra ceteros magistratus pre
ferebatur honore atque potentia. quoniam nemini fas erat de
sententia dictatoris querelam agere: aut sibi contradicere: nec
dictator eligebatur: nisi vbi maxima necessitas ad hoc agendum
republicam coegisset. Quilibet etiam dictator sub se magi
strum militum habebat quem ipse sibi elegisset. dictatura sex
to mense finiebat: citius tamen aliquando aut tardius pro

ut pericula & necessitas exposcebant. Imperatoris dicebatur
qui per durante bello preerat exercitui factus communi con-
cordia vel consul vel dictator vel quispiam alius magistrat^{us}.
Et quilibet imperator vel dux in suo exercitu officiales habe-
bat qui legati dicebantur. Hi omnibus alijs antepositi ubi
imperator interesse non poterat eius vice potiebatur

¶ Consules q̄ plurimum reipublice consulere dicti sunt. Bini sin-
gulis annis creabantur. hinc romani anno:rum supputationem rerū
q̄ gestarum seriem per consules designabant vt greci per olympia-
des. Tempus enī quo quid factum esset per eos qui tamen consules
erant significauerunt. hi ne per omnia regiam potestatem sibi vendi-
carent lege lata institutum est: vt prouocatio ab eis ad populum
esset neue possent in caput cuius romani animaduerrere in iussu po-
puli solo. hoc eis relicto vt coercere possent & in vincula publica du-
ci iuberent. Inde consularis dignitas consulis. Martius campus
erat sic dictus q̄ marti consecratus esset. De quo Titus liuius
Ager tarquiniorum qui inter urbem et tyberim erat: marti consecra-
tus: martius deinde campus fuit. In eum q̄ multitudinis capax es-
set: populus romanus ad eligendos magistratus conuenire solebat.

¶ Licetoz magistratuū minister ac satellites erat sic dictus (vt nōnul-
li volunt) alligando vel q̄ virgarum fascies ligatos gerebant lictores
vel q̄ cum magistratus populi romani virgis quemquaz verberari
iussissent: cura eius ac manus ligare lictores solebant. Alij lictozem
a lino vel litio appellatum dicunt q̄ lictores litio ex transuerso cincti
erant. Erant consuli lictores duodecim. Ceteris vero magistrati-
bus quales sunt proconsules (qui extra ordinarium gerunt. consula-
tum) presides pretores et ceteri id genus tantum sex.

¶ Dictator q̄ a consule dicebatur cuius dicta audientes omnes es-
sent appellatus est. Eratq̄ extra ordinarius magistratus: tamen so-
lum cum vis aliqua maior repente oborta ingentem vbi cladem mi-
nitari videretur creari solitus habebat dictator ius animaduerrere
di in cuiusq̄ cuius romani caput nec ab ea prouocandi ius erat licto-
res & vniuersarum insignia habebat. Dictatori ceteros magistra-
tus eligere licebat a quibus dictandis quidam volunt dictatozem
appellatum. Dicebat sibi dictator magistrum equitum qui talis ap-
ud dictatozem erat quales apud reges tribuni equitum scelearum/
q̄ vtrq̄ dictatori ius summum in populū erat ita magro eq̄tus in oēs
milites L. u. officii dictatura appellat Imperij appellatio tar. si. diu

Consule

Dictat.

militare officium in bello fuisset consuetudine tamen inductum est ut si quod respublice
romane gubernacula soli tenebant imperatorium nomen ad digni-
tatem transfulerint: regio nomine reiecto quod post exactos reges
dicitur romanis habebatur. Quippe imperatores dicebantur qui senatus
et populi romani iussu vel ducebant exercitus vel provincias ad-
ministrabant et singuli duos legatos habebant. Itaque hi non pontifices
erant: sed ministri. quibus postea in tyrannidam versus hic magistratus
imperatoris nomen in eum translatum sit qui romani imperij gubernacula
tenebat.

Tribuni plebis erant officiales ad plebis tutelam procreati.
Hi liberi erant et exempti in urbe et extra urbem romanam per
militarem et sacrosancti dicebantur. Et si quis magistratus alius eos
contumelia vel affecisset trunca eius ceruicis in templo iouis con-
secratur. quorum ministri seu satellites viatores appellabantur.
Praetor erat officialis qui iusticiam populo tribuebat: malos
coercebat: innocuos viuentes tutabatur. sicut potestates siue
positi siue balui faciunt. Et id officium deo reatum est. quia in
bellis consules admodum occupati tunc reddendo vacare non
poterat. Praefectus erat magistratus cuius erat munus ac per
videre necessitatibus reipublice tamquam annone at restau-
rare omnes defectus urbis aduenientes. et cum superiores magistratus
urbem excesserant: is summus administrator cum rege manebat. Pontifices
dicebantur principes antistitiu et sacrorum auguriorum inter
quos unus summus pontifex maximus siue pontificum rex
et sacrorum habebatur.

Tribuni erant primo dicti sunt quibus tributa soluebantur: postea
vero tribuni etiam vocati sunt qui magistratum gerebant ut re-
gum et tribunum ceterum et quibusque centuriis praerant postea facti sunt
tribuni militum in castris qui parem fere cum consulibus haberent potesta-
tem et in dissensione plebis a praetoribus facti sunt tribuni plebis quibus maxima
est tradita potestas quippe et uocabatur ad eos et omnia senatus consilia nisi per
eos approbata et subsecutorum. **T**ribuna a tergo signata fuissent irrita habebantur.
hi potissimum plebem a praetoribus opprimeret tutabantur: nobiliorum
imperium repugnantes. **P**raetor qui praetor magistratus populi romani creatus: qui
cum consules ab urbe bellorum gratia auocarent instituitur. ut in urbe ius
redderet: flagitiosos plecebat: innotios subleuabat. et unicuique iustici-
am administrabat: sicut nunc vobis propositi et potestates. id est qui fingunt auctori-
tate iuris reddendi. Quippe potestates aliquam abstracte dignitate sunt: aliquam

Tribuni /

Plow

do concrete eū qui dignitate et p̄tura fungitur Inde pretoriū locus
vbi ius reddebat̄ a pretore ¶ Prefectus erat qui annonē p̄ ipsius
vrbis alimonia comparandē p̄positus fuit. hic emēdi frumenti cu
ram habebat. R̄uehi vnde cumq; et aduēc tū iusto precio venire v̄ē
dīq; faciebat. Si quis vltra necessitatē habebat i mediū cogebat p̄
ferre. Et hic peculiari nomine p̄fectus anone dicitur ē. Erat p̄terea a
pud romanos p̄fectus vrbis qui totius vrbis administrat̄ ionem a b
sentibus maioribus magistratibus habebat et p̄fectus vigilū q̄ mul
to p̄sidio munitus vrbē noctu circuire. p̄hibere incendia aut excita
ta extinguerē effractoꝝ fures et ceteros id genus hoies noctu neq;
tā excentes cōphendere et in vīcula cōūcere habebat qualē gallico
sermone vocāt lecheualiter duget. ¶ Pontifex appellatus est a posse
et facio vt pleriq; volūt vel potius a ponte et facio v̄ varro tradit nā
a p̄tificibus pons sub liāu s̄ p̄mū est factus et postea sepe reparatus
nec nō ceteroꝝ p̄tium restituendoꝝ cura eis data erat. Erāt autē
minores et maiores p̄tifices inter quos vnus summus qui p̄tifer
maximus siue summus pontifex dicebatur quod a romanis veterib;
sumptum nostre quoq; religionis homines seruant. Nam minores
p̄tifices episcopos vocant maiores pontifices a r̄chiepiscopos et pa
pam summum maximumq; pontificem qd̄ ecclesie catholice p̄sēt
appellant inde pontificatus ipsius pontificis dignitas et pontificius
et pontificalis adiectiua deducuntur.

Ron. 47

Lensores erant magratus maxime auctoritatis et prudē
tie horum cura fuit estimaciones / stateras pondera / vias or /
namenta q; cetera ciuitatis et suburbiorum et municipiorum
vrbis finitimorum vt debite haberentur pertractare / vrbis r̄ci
uium impensas superuacuas reseccare moribus p̄esse. Hi
magistratus initio suo quinquennio perdurabant post ea de
cem et octo mensium terminus sibi statutus ē. Questorū erat
officium inquirere reipublice rationes vrbis romane. rectiga
lia prouentusq; erigere controuersie ciuium his coram agebā
tur ab his questionibus et litibus finis aut sententijs aut ali
ter imponebatur. Inter rex erat officialis cui plena et integra
potestas erat eligendi magistratus qui disceptationis vi comi
tū eligi non poterant. Ea dignitas sicut populi voluntate da
batur ita perdurabat / et facta electione cessabat. Ediles erant
officiales quibus cura repletorum cōmītebatur ponderum

mensurarum et a sordibus expurgandē ciuitatis multarum
q̄ rerum aliarum Sedebant in curulis. Controuersie de
usuris: eis coram agebantur: loca tantum publica et republi
cas: nihilq̄ priuatum curabant.

Cens.

Censores a censendo uocati sunt: q̄ rem suam quiescē tantū esti
mare solitus sit quantum illi censuissent. id est existimassent. hi cum
propter diuturna bella census estimatioq̄ rerum ac bonorum sim
quam tributa pendebantur facta non esset: consulesq̄ bellis implici
ti id prestare non possent: censores creati sunt qui quinto quoq̄ anno
censum agerent: cuiusq̄ romanorum numerum facultatesq̄ recen
serent et a censu agendo censores appellati sunt. Cura deinde morum
ac discipline romane huic magistratui tradita intantumq̄ auctori
tas eorum creuit: ut sub potestate censoriaq̄ esset ius priuatorum pu
blicorumq̄ locorum: vectigal populi romani in senatum legere: sena
tus principem describere: censum agere: lustrum condere: equus adi
mere: et quos putasset parum dignos senatu amouere. Inde censura
dignitas censoris est.

Questor

Questores per synopam quasi questores dicti sunt. Virgilius.
Quiditor minus ynam mouet hi pecunie publice querende: prepo
siti erant: vectigalia agebant: et erarij curam habebant. Maleficia
quoq̄ inquirere solebant propter quod a questionibus exercendis
nonnulli putant questores appellatos. Legitur etiam questores a
populo creatos fuisse qui capitalibus rebus presertim: et hi questores
parricidij nuncupabantur. Inde questura: officium questoris.

Interrex

Interrex est qui populi consensu loco magistratus constituitur pro
pter tumultuationemz dissensionem eligentium non electi: cum ra
men eligendus esset. Uel qui potestatem habet talem magistratu in
eligendi quod scdm rarij est illius dictionis significatum. Inde in
terregnum est cum loco magistratus interrex creatur. Titus liuius.
Cum sine curruli magistratu respublica esset patricij colere et interre
gem creauere: contentio: consules neq̄ tribuni militum crearentur
in interregno rem cum plures dies renuit. Proprie tamen interreg
num appellatur id tempus quo regnum uacat rege: hoc est antequam
inde mortui locum nouus rex preficiatur interrex qui interea regis
locum tenet.

Ediles ab edibus dicti sunt. magistratus erant qui non modo sa
crarum: sed etiam priuatarum edium curam gerebant. ludos quos
cumq̄ et ex quacumq̄ causa instituere ad eos pertinebat. Commedie
quoq̄ et tragedie edilium iussu recreabantur et loca in theatris assig
nabantur. Si quis seruum aut iumentum morbosum / vit. osum /
ne pro integro sanoq̄ uendisset: edicto edilium emptori succurre
batur. Di etiam curam gerebant ut cloacae aqueductus ceteraq̄ e /

officia tam priuata q̄ publica: lauta munda z integra seruentur
Deniq; quicquid vitiosum pro sincero fractum pro integro vetun/
dabatur edilitium imperio reddebatur idq; edilitium edictum dice/
batur Et quia ediles sella curuli utebantur saltem patricij: ediles cu
rules dicti sunt. Alij ex plebe ediles plebei sunt dicti: z hi non sed e/
bant in curulibus. Edilitas: edilitatis: et edilitium est officium dig
nitasq; edilis.

Chiliarche mille militibus presidebant. Centuriones cen/
tum militibus preerant. Decuriones decem militum princi/
pes habebantur. Populus dicebatur yniuersa collectio ciui
um romanorum. pleriq; tamen opinantur neq; senatores neq;
patricios in populo numerari. Plebs populū pars erat ex ab/
iectionibus constans. scilicet populus minutus cuius plebis
tribuni tutores erant. Comitium dicebatur electio magistrat/
uum siue officialium. item locus et tempus electionis comi/
tia dicebantur. Magistratus generaliter dicebatur quelibet
dignitas aut officij romanorum q̄q; interdum officiales aut
officialium collectionem designat. Milites generaliter dicebā
tur quicunq; iureiurando accepto militiam peragebant: siue
pedites siue equites. proficiscerentur. Turma siue ala erat tri
ginta equitum contubernium sicut manipulus decem milit/
um erat consortium.

Chiliarchus a chilos quod est mille et archos quod est princeps.
dicitur quasi mille militum princeps. Chilias enim mille annorum
est spacium. Nantuanus. Ex horis noctesq; dies ex nocte dieq; lu
nigene surgunt menses: ex mensibus anni: lustra z olympiades ne/
moris de nomine dicte. Et que centuplici voluuntur secula cursu.
Chiliadesq; cadunt: quarum iam quinta recessit. Sic becarontar/
chus qui centum militibus preest z hic latine centurio dicitur. z pē
tharontarchus qui quinquaginta militum est princeps z de harch^o
qui decem: z hic latine decurio appellatur. Populus collectiuuz no
men est sua appellatione romanos omnes tam nobiles q̄ ignobiles
complectens. Et diuidebatur in patres patriciosq; viros: qui nobili
ori genere orti z meliores erant conditionis z in plebem qui erat igno
bilibus mimesq; sortis virozum multitudo inde plebei qui erāt de
plebe q̄ tñ patricios z senatores a ppli nuncupatōe se cludūt pplm sos
lā plebē significare ponāt necesse est. **C**omitiū a cō z itio siue co dī
ctū est q̄ populus colbat conueniebatq; statutis tempozibus ad eli
gendos magistratus. Illa igitur populi cōgregatio comitiū dicebaf
iue electio magistratus siue locus quo fiebat electio siue tempus ele

erionis quæ dies comitiales dicti sunt Magistratus aliqui præretum
est et non collectiuum et est aliquis officialis et dignitate fungens aliqui
concretum et collectiuum et tunc est officialium collectio aliqui abstractum
et tunc dignitatem ipsam significat ut hic gerit in urbe magistratum
Miles et militando dicitur quicumque pro stipendio militaret nec dig-
nitatis nomen est ut usurpant aliqui equitem auratum equestrumque
ordinis virum militem appellantes sed potius nomen est ministri in
de militia et militaris deducitur: manipulus pars centurie erat que
vnum signum sequebatur ex decem militibus constans sic dicta quod
sub romulo milites fasciculos herbe manuales qui proprie manipu-
li dicuntur hastis alligatos pro signis gerebant. inde manipularis
miles Quidius Partica suspensos portabat lingua manipulos Cui
manipularis nomina miles habet inde manipularium ad e per singu-
los manipulos sicut a turma de turmatim. i. g. singulas turmas

Legio erat cætus militum ordinatus. a sex milibus in septem
milia non ultra procedens quæque plerique numerum sex militum
sex centorum ex sexaginta sex militum bellatorum legioni ascri-
bant quorum sexaginta sex erant officiales. Cohors erat cæ-
tus militum armatorum quidam tamen dixerunt quod non
nisi ex quinquaginta constabat Cornua sunt extremitates aci-
erum pugnantium et hostium Triumphus dicebatur summus
honor qui romanis imperatoribus exhibebatur qui strenue
pugnando hostes ingenti clade prostrauerant Quatio erat ho-
nor qui illis fiebat. qui egregie pugnando non nimis claram vic-
toriam reportauerant Iustitium erat tempus quando iura
in urbe romana nemini reodebantur. periculosis reipublice
temporibus et dubijs certaminibus sed iura claudebantur et
iurgia facebant quousque instans periculum tolleretur

Legio erat militum cætus ultra sex milia et circa septem milia neque se-
pentes septem milibus neque sex milibus pauciores sed intra duos il-
los extremos terminos interceptum quolibet numerum complectens Di-
cunt alij quod sex milia sex centos et sexaginta sex continetur milites qui
prime significandi pericula est Alijs placet quibus magis assentior quod
legio habebat peditem sex milia centum et eques septingentos xxx decemque
cohortibus firmata erat et numero militum et robore impares prima
enim cohors mille centum quinquaginta pedibus constabat et equitibus
horicatis quadraginta duobus et hec miliaria dicebatur. secunda
quingentos quinquaginta quinquaginta habebat pedites equites sexaginta

in libro.

b

Chr.

sex. et hec quingentaria dicebatur Tercia eodem numero constabat. Quarta et cetera omnes eodem quo secunda numero constituebantur. *Perotti viri latine lingue peritissimi in materiam commentarij videre licet. Et sicut rerum quarumcunq; extremitates vt montium et lune cornua vocantur. ita quoq; in acie extremitates exercitus vocantur cornua. erantq; gemina in acie. scilicet dexterum cornu et leuum siue sinistrum. Triumphus ingenti victoria parca et graui clade hostibus illata. duci concessa gloria est. Itaq; qui triumphabant quattuor albis equis uehebantur. et senatu preeunte ducebantur in capitolium et ex tauris sacrificabant. Quatio autem quatiens non interfectis sed fugatis hostibus inuenta fuit victoria duci prestabatur. Itaq; qui ouabant vno uehebantur equo et a plebeis siue equitibus in capitolium deducti ex oue sacrificium faciebant. Iudicium quasi iuris ratio quies et cessatio dicta est. q. tunc ius stare et quiesceret.*

Quiuati ciues dicebantur qui nullum officium publicum nullum magistratum exercebant eorum oppositi. id est qui magistratum exercebant publici vocabantur. Colonia erant cetera aut multitudo ciuium transmissa iussu senatus ad inhabitandum ciuitates alienas: aut gratia custodiendi aut possidendi. et hi noui habitatores coloni dicebantur. *Lex erat populi romani constitutio. Senatusconsultus erat decretum a senatu constitutum. Plebiscitum erat constitutio consensu plebis a tribunis ordinata. Decretum dicebatur imperatoris edictum. Et quodlibet horum vim legis obtinebat. Et similiter sicuti lex firmiter seruabantur edicta pretoris prefecti censorum questorum et edillium.*

Quiuati ciues qui publico munere non fungebantur. hinc agere priuam vitam dicuntur qui non gerunt publicum magistratum publici vero qui officium gerunt. *Um autem vrbis romana tante multitudinis quanta ad ipsam confluebat. capax non esset imperio senatus pars ciuium traducebatur ad inhabitanda loca aliena. que vel incolis vacua vel armis capta erant. vt fugatis hostibus illa loca capta: ab amicis habitarentur. aut indigentis in deditionem acceptis romani ciues illuc habitatum missi deditos a defectione prohiberent. et talis ciuium multitudo colonia dicebatur: et ciues illi coloni. Virgilius. Vrbis antiqua fuit tiry tenuere coloni. Senatusconsultum et plebiscitum nota sunt ex obliquo et recto composita et illud a senatu constitutionem factam signat. quando quidem consultum est.*

decretū est hoc: veto a tribunis plebis: ipsa plebe cōuocata prius ⁊ cō
sentiente. nam scitum sciti est statutum: ⁊ in primo Augustini danti
precepto dictum est. Decretum a decerno sicut edictum ab edico no
mina nota sunt.

Cives romani interim tribus nominibus vocabātur: sicut
Publius cornelius scipio. Unde etiam vt quidam aiunt pri
mum est prenomen: scđm nomen. tertium cognomen vel ag
nomen. Et quia in romanis historijs sepius nomina breui no
tantur opus est scire q̄ per Aulus intelligitur. per Sp. appi⁹
per Fl. flauius. per M. marcus. per S. sextus. per L. titus. p̄
L. celius. per G. gaius. per P. publius. per D. decius. per L.
lucius. per Q. quintus. per Sp. spurius. per R. romanus. p̄
Ro. romani. per Pl. plebs. per Rp. respublica. per Lon. con
sul. per Se. senatus. per Tr. tribunus. per Se. con. senatuscō
sultum. per B. brutus. per Ju. iudices. p̄ Q. quirites

Prenomen est quod proprio nomini prepositum gentem familiā
q̄ indicat. Nomen proprium qui vnusquisq̄ notatur vocabulum.
Cognomen quod proprio nomini subiunctum adicitur. A nōnul
lis additur ⁊ agnomen quod ex aliquo euentu aduenticiāq̄ causa
cuiq̄ attribuitur: vt scipio dictus est africanus a deuicta. africa/pau
lus emilius macedonicus a macedonia superata: ⁊ consuetudine tra
ctum est in historiatarum libris ipsorum nominum solum capitales.
primasq̄ litteras notari que non solum hic expressas. verum alias q̄
q̄ nominum appellationes notant: vt per L. aliquando curius. ali
quando caius. aliquando Licero. per L. modo Lelius. mō lepidus
per M. aliquando marius significatur. per Gn. gneus. per P. pō
peius. aut pomponius ⁊ cetera id genus nominis significantur: que
apud historiartū scriptores passim inueniuntur.

Et sic est finis.